

ISSN 2664-5157

Turkic Studies Journal

№ 2 (1) /2019

2019 жылдан бастап шығады
Founded in 2019
Издается с 2019 года

Жылына 4 рет шығады
Published 4 times a year
Выходит 4 раза в год

Нұр-Сұлтан, 2019
Nur-Sultan, 2019
Нур-Султан, 2019

Бас редакторы
Ерлан Сыдықов
т.ғ.д., проф., ҚР ҰҒА академигі (Қазақстан)

Бас редактордың орынбасары
Бас редактордың орынбасары

Шақимашрип Ибраев, ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Ирина Невская, доктор, проф. (Германия)

Редакция алқасы

Гайбулла Бабаяров	т.ғ.д. (Өзбекстан)
Ұлданай Бақтыгереева	ф.ғ.д., проф. (Ресей Федерациясы)
Дмитрий Васильев	т.ғ.д., проф. (Ресей Федерациясы)
Заур Гасанов	PhD (Әзербайжан)
Гюрер Гүлсевин	доктор, проф. (Түркия)
Анна Дыбо	ф.ғ.д., проф. (Ресей Федерациясы)
Мырзатай Жолдасбеков	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Дания Загидуллина	ф.ғ.д., проф. (Татарстан, Ресей Федерациясы)
Зимони Иштван	доктор, проф. (Венгрия)
Болат Көмеков	т.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Игорь Кызласов	т.ғ.д., проф. (Ресей Федерациясы)
Дихан Қамзабекұлы	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Сейіт Қасқабасов	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Ласло Мараш	PhD (Нидерланд)
Мария Иванич	доктор, проф. (Венгрия)
Мехмет Олмез	доктор, проф. (Түркия)
Карл Рейхл	доктор, проф. (Германия)
Зайнолла Самашев	т.ғ.д. (Қазақстан)
Қаржаубай Сартқожа	ф.ғ.д. (Қазақстан)
Айрат Ситдиқов	т.ғ.д., проф. (Татарстан, Ресей Федерациясы)
Фирдаус Хисамитдинова	ф.ғ.д., проф. (Башқұртстан, Ресей Федерациясы)
Нурила Шаймердинова	ф.ғ.д., проф., жауапты хатшы (Қазақстан)
Амантай Шәріп	ф.ғ.д., проф., жауапты хатшы (Қазақстан)
Альфия Юсупова	ф.ғ.д., проф. (Татарстан, Ресей Федерациясы)

Редакцияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Сәтпаев к-сі, 2.
Тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31-434). E-mail: turkicjournal@gmail.com, web-site: tsj.enu.kz

Turkic Studies Journal

Меншіктенуші: ҚР БҒМ «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» ШЖҚ РМК
Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігінде тіркелген.

30.07.19 ж. № 17814-Ж -тіркеу куәлігі

Мерзімділігі: жылына 4 рет

Типографияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Қажымұқан к-сі, 13/1,

тел.: +7(7172)709-500 (ішкі 31-434)

Editor-in-Chief
Yerlan Sydykov
Doctor of Historical Sciences, Prof., Academician of NAS RK (Kazakhstan)

Deputy Editor-in-Chief
Deputy Editor-in-Chief

Shakimashrip Ibrayev, Doctor of Philology, Prof. (Kazakhstan)
Irina Nevskaya, Dr., Prof. (Germany)

Editorial board

Gaybulla Babayarov	Doctor of Historical Sciences (Uzbekistan)
Uldanai Bakhtikireeva	Doctor of Philology, Prof. (Russian Federation)
Dmitriy Vasiliev	Doctor of Historical Sciences, Prof. (Russian Federation)
Zaur Gasanov	PhD (Azerbaijan)
Gurer Gulsevin	Dr., Prof. (Turkey)
Anna Dybo	Doctor of Philology, Prof. (Russian Federation)
Myrzatay Zholdasbekov	Doctor of Philology, Prof. (Kazakhstan)
Daniya Zagidullina	Doctor of Philology, Prof. (Tatarstan, Russian Federation)
Zimoniy Istvan	Dr., Prof. (Hungary)
Bolat Kumekov	Doctor of Historical Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Igor Kyzlasov	Doctor of Historical Sciences, Prof. (Russian Federation)
Dikhan Kamzabekuly	Doctor of Philology, Prof. (Kazakhstan)
Seit Kaskabasov	Doctor of Philology, Prof. (Kazakhstan)
Laszlo Maracz	PhD (Netherlands)
Maria Ivanics	Dr., Prof. (Hungary)
Mehmet Olmez	Dr., Prof. (Turkey)
Karl Reichl	Dr., Prof. (Germany)
Zainulla Samashev	Doctor of Historical Sciences (Kazakhstan)
Karzhaubay Sartkozha	Doctor of Philology (Kazakhstan)
Ayrat Sitdikov	Doctor of Historical Sciences, Prof. (Tatarstan, Russian Federation)
Firdaus Hisamitdinova	Doctor of Philology, Prof. (Bashkortostan, Russian Federation)
Nurila Shaimerdinova	Doctor of Philology, Prof., executive secretary (Kazakhstan)
Sharip Amantay	Doctor of Philology, Prof., executive secretary (Kazakhstan)
Alfiya Yusupova	Doctor of Philology, Prof. (Tatarstan, Russian Federation)

Editorial address: 010008, Kazakhstan, Nur-Sultan city, Satpayev str. 2.

Tel.: +7(7172) 709-500 (ext. 31-434). E-mail: turkicjournal@gmail.com, web-site: tsj.enu.kz

Turkic Studies Journal

Owner: Republican State Enterprise in the capacity of economic conduct «L.N.Gumilyov Eurasian National University» Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan

Registered by Ministry of information and communication of Republic of Kazakhstan

Registration number № 17814-Ж, from 31.07.19

Periodicity: 4 times a year

Address of printing house: 13/1 Kazhimukan str., Nur-Sultan, Kazakhstan, 010008;

tel.: +7(7172) 709-500 (ext. 31-434)

Главный редактор
Ерлан Сыдыков
д.ист.н, проф., академик НАН РК (Казахстан)

Зам.главного редактора
Зам.главного редактора

Шакимашрип Ибраев, д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ирина Невская, доктор, проф. (Германия)

Редакционная коллегия

Гайбулла Бабаяров	д.ист.н. (Узбекистан)
Улданай Бактыгереева	д.ф.н., проф. (Российская Федерация)
Дмитрий Васильев	д.ист.н., проф. (Российская Федерация)
Заур Гасанов	PhD (Азербайджан)
Гюрер Гюльсевин	доктор, проф. (Турция)
Анна Дыбо	д.ф.н., проф. (Российская Федерация)
Мырзатай Жолдасбеков	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Дания Загидуллина	д.ф.н., проф. (Татарстан, РФ)
Зимони Иштван	доктор, проф. (Венгрия)
Булат Кумеков	д.ист.н., проф. (Казахстан)
Игорь Кызласов	д.ист.н., проф. (Российская Федерация)
Дихан Камзабекулы	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Сейт Каскабасов	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ласло Мараш	PhD (Нидерланды)
Мария Иванич	доктор, проф. (Венгрия)
Мехмет Олмез	доктор, проф. (Турция)
Карл Рейхл	доктор, проф. (Германия)
Зайнолла Самашев	д.ист.н (Казахстан)
Каржаубай Сарткожа	д.ф.н. (Казахстан)
Айрат Ситдииков	д.ист.н., проф (Татарстан, РФ)
Фирдаус Хисамитдинова	д.ф.н., проф. (Башкортостан, РФ)
Нурила Шаймердинова	д.ф.н., проф., отв.секретарь (Казахстан)
Амантай Шарип	д.ф.н., проф., отв.секретарь (Казахстан)
Альфия Юсупова	д.ф.н., проф. (Татарстан, РФ)

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. Сатпаева, 2
Тел.: +7(7172) 709-500 (вн. 31-434). E-mail: turkicjournal@gmail.com, web-site: tsj.enu.kz

Turkic Studies Journal

Собственник: РГП на ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева»
МОН РК

Зарегистрирован Министерством информации и коммуникаций Республики Казахстан
Регистрационное свидетельство № 17814-Ж от 31.07.2019

Периодичность: 4 раза в год

Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. Кажымукана, 13/1,
тел.: +7(7172)709-500 (вн. 31-434)

МАЗМҰНЫ/CONTENT/СОДЕРЖАНИЕ

<i>K.Djatankulova</i> Transformational affixes of the predicate/ <i>К.Джаманкулова</i> Баяндауыштық жіктеу есімдіктерінің трансформациялануы.....	6
<i>A.F.Galimullina</i> Artistic originality of Renat Kharis's works for children/ <i>А.Ф.Галимуллина</i> Художественное своеобразие произведений Рената Хариса для детей.....	12
<i>M.K.Habdulina</i> New data on the study of the Tasmola archaeological culture of Saryarka/ <i>М.К.Хабдулина</i> Новое в изучении Тасмолинской археологической культуры Сарыарки.....	21
<i>M.Huseynova</i> Language contacts of Azerbaijani and Kazakh turkic languages (on the basis of Azerbaijani dialectologist, academician Mammadaga Shiraliyev's creative works).....	34
<i>Sh.Ibraev</i> Turkology: scientific paradigm and intersubject description/ <i>Ш.Ибраев</i> Түркология: ғылыми парадигмасы және пәнаралық сипаты.....	41
<i>B.E.Kutekov, Z.K.Kartova</i> A source study analysis of Amir Timur's waqf diploma issued by the Turkestan mosque of Khoja Ahmet Yasavi at the end of the XIV- the beginning of the XV century.....	52

ЕСІМНАМАЛАР/PERSONALIA/ПЕРСОНАЛИИ

<i>S.Trofimova</i> Milestones of creativity: Valentin Ivanovich Rassadin/ <i>С.Трофимова</i> Вехи творчества: Валентин Иванович Рассадин.....	60
<i>M. Yeskeyeva, K.Yesenova</i> The largest personality in Turkic linguistics: academician R.Syzdyk is 95 years old/ <i>М.Ескеева, Қ.Есенова</i> Түркі тіл біліміндегі ірі тұлға: академик Р.Сыздық 95 жаста	66

СЫН ШҚІРЛЕП/REVIEWS/РЕЦЕНЗИИ

<i>B.Korganbekov</i> Ancient art chronicle/ <i>Б.Корганбеков</i> Көненің көркем шежіресі.....	73
--	----

The largest personality in Turkic linguistics: academician R.Syzdyk is 95 years old
Түркі тіл біліміндегі ірі тұлға: академик Р. Сыздық 95 жаста

Magripa Yeskeyeva

Doctor of philological sciences,
Professor of Department of Turkology
L.N. Gumilyov Eurasian National University
Nur-Sultan, Kazakhstan
E-mail: mag61103@inbox.ru

Мағрипа Ескеева

филология ғылымдарының докторы,
Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
түркітану кафедрасының профессоры,
Нұр-Сұлтан, Қазақстан
E-mail: mag61103@inbox.ru

KalbikeYesenova

Doctor of philological sciences, professor
Department of S. Kirabayev`s
Kazakh language and Literature
Abai Kazakh National pedagogical University
Almaty, Kazakhstan
E-mail: kalbike_65@mail.ru

Қалбике Есенова

филология ғылымдарының докторы, профессор
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
академик С.Қирабаев атындағы
қазақ тілі мен әдебиеті
кафедрасының меңгерушісі
Алматы, Қазақстан
E-mail: kalbike_65@mail.ru

DOI://doi.org/10.32523/tsj.02-2019/2-8

Рәбиға Сәтіғалиқызы Сыздық (Рәбиға Ғалиқызы Сыздықова) 1924 жылы 17 тамызда Ақтөбе облысы, Ойыл ауылында дүниеге келген. Ақтөбе облысы Темір қаласындағы педагогикалық училищені (1940), Абай атындағы Қазақ педагогика институтын (1947), осы институттың аспирантурасын (1951) бітірген, «Мектеп» баспасында редактор, редакция меңгерушісі (1951-1957), Қазақ КСР Ұлттық академиясы Тіл білімі институты қазақ тілі тарихы мен диалектологиясы бөлімінің меңгерушісі (1961-1967), А.Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институты тіл мәдениеті бөлімінің меңгерушісі (1980-1994) болып қызмет істеген. Р.Сыздық – филология ғылымдарының докторы (1972), Қазақ КСР Ғылым академиясының корреспондент мүшесі (1979), профессор (1989), Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым Академиясының академигі (2003). ҚР гуманитарлық ғылымдар саласы бойынша Ш.Уәлиханов атындағы сыйлығының лауреаты (1995), ҚР Мемлекеттік сыйлығының лауреаты (1996), «Құрмет белгісі» орденімен (1971), «Парасат» орденімен (2004), бірнеше медальдармен марапатталған.

Академик Р.Сыздық – қазақ тіл біліміндегі, жалпы түркі тіл біліміндегі ірі тұлға. Ғалым зерттеулерінің негізгі бағыттары: орта ғасыр түркі жазба ескерткіштерінің тілі, текстологиясы; қазақ әдеби тілінің тарихы; XV-XIX ғғ. ақын-жыраулар тілі, XX-XXI ғасырдағы қазақ ақын-жазушыларының тілі, тарихи лексикология, этимология, грамматика, сөз мәдениеті, лингвостилистика, қазақ тілінің поэтикасы, қазақ тілі нормаларын кодификациялау, ғылыми мұраларды жинау, жүйелеу. 1951-1952 жылдары орыс мектептерінде қазақ тілін оқыту мәселесімен де айналысып, мектеп оқулықтарын әзірлеуге белсенді араласуы ғалым шығармашылығының тағы бір қырын көрсетеді.

Р.Сыздық шығармашылығында қазақтың ұлы ақыны Абай Құнанбаевтың қара сөздері мен өлеңдерінің тілін зерттеу айрықша орын алады. Абай өмір сүрген XIX ғасырдың екінші жартысы қазақ қоғамы үшін тарихи-саяси оқиғалар мен мәдени-ағартушылық жаңалықтарға толы болды. Бұл қазақ тілінде де өз ізін қалдырды. Қазақ тілінде кітаптардың жариялануы, оқу-ағарту мекемелерінің жұмысының жандануы, араб, орыс әліпбилері мен оқу құралдарының шығарылуы, мерзімдік басылымдардың шығуы қазақ жазба әдеби тілінің дамуына ықпал етті. Сондықтан қазақ әдебиетінде жаңа жол салып берген. Абай шығармаларының тілін зерттеу қазақ тіл білімі үшін аса өзекті еді. Ғалым жазушы тілі мен халық тілінің байланысын «Жазушының тілі дегенге келсек, ол – қаламгердің жалпыға ортақ тіл қазынасынан алып, көпшілікше қолданған, көптеген жазушыға тән сөздік байлық пен грамматикалық тұлға-тәсілдер, орысша айтқанда первоэлемент, яғни жазушы тілінің сүйегі» [1, б. 317] деп пайымдады. Ғалым пікірінше: «Мәнер немесе стиль – жазушының өзіне тән баяндау сипаты, ол – жазушы творчествосының мазмұнына лайық таңдап алған тәсілдері, яғни жазушы мәнері – жазушының тұтас тұлғасы» [1, б. 317].

Р.Сыздықтың «Абай шығармаларының тілі» (1968) еңбегінде «қазақ әдеби тілі», «қазақтың кітаби тілі», «қазақтың әдеби жазба тілі» ұғымдарының анықтамалық сипаттамасын беріп, олардың өзара сабақтастығын, ортақ желісін, ортақ сүйегін айқындап береді. Қолданыстағы қазақ әдеби тілі мен кітаби-жазба тілдің Абай тіліндегі орны, қазақ әдеби жазба тілін дамытудағы Абай тілінің маңызы мен орнын саралаған ғалым: «Абай өзіне дейінгі ғасырлар бойы шындалып, нормалары бірте-бірте тұрақталып, әдеби сипат алып өмір сүріп келген қазақ әдеби тілін әрі қарай жалғастырып, бірқатар жаңа бағыт-белгілер қосып, оның даму барысындағы, келесі, жаңа этапын бастайды. Бұл этап – бір жағынан, көненің жалғасы болса, екінші жағынан, жаңаның – осы күнгі қазақ әдеби тілінің бастамасы, алғашқы кезеңі» [1, б. 47] деп тұжырымдайды. Монографиялық еңбекте Абай шығармалары сөздігінің тілдік қабаттары анықталып, кірме қабатты құрайтын араб-парсы, орыс тілдерінен енген лексемалар – жалпыхалықтық тілге енген уақытына, тақырыптық топтарына, қолданылатын әдебиет жанрына, қолданылу мақсатына, фонетикалық-грамматикалық тұлғалануына, жалпыхалықтық және жазба әдеби тілге сіңісуіне, лексика-грамматикалық сипатына қарай талданады. Түркілік қабаттың (қазақтың төл сөздері) лексикалық ерекшеліктерімен қатар, грамматикалық құрылымы да жан-жақты талданады. Зерттеу нәтижелері Абай заманындағы жазба әдеби тілдің лексика-грамматикалық сипатын анықтауға мүмкіндік берді.

Академик Р.Сыздықтың Абай тіліне арналған «Абай өлеңдерінің синтаксистік құрылысы» (1970) монографиясында ақын өлеңдерінің синтаксистік конструкциясы олардың ұйқасым ерекшеліктерімен, өлшем түрлерімен, композициялық құрамымен сабақтастықта талданады. Ғалым Абайдың өзіне дейінгі поэзиялық әдеби дәстүрді қалай пайдаланғанын, оның поэзия синтаксисіне енгізген өзгерістері мен жаңалықтарын жан-жақты саралап, «күрделілігі, сыйымдылығы, көркемдік эффектілігі жағынан Абай өлеңдерінің синтаксисі – жазба поэзияға қойылатын талаптарға сай түсетін, өзіне дейінгі поэтикалық дәстүрден жоғары көтерілген, кейінгі қазақ поэзиясына бағыт-үлгі болатын тың дәрежедегі сипатта танылатынын» [2, б. 379] дәйектеп берді. Зерттеушінің «Абайдың

сөз өрнегі» (1995, 2004) атты келесі еңбегі Абай тілінің көркемдік әлеуеті мен ақынның поэтикалық шеберлігі – сөз қолдану, сөз таңдау, сөз құбылту, сөз үйлестіру, сөз үндестіру тәсілдері талданып, қазақтың поэзия тілі заңдылықтары мен дәстүрлі нормаларына Абай енгізген жаңалықтардың өз жалғасын тауып, поэзия тілінде орнығып қалғанын Шәкәрім Құдайбердіұлы, Сұлтанмахмұт Торайғыров, Ілияс Жансүгіров, Қасым Аманжолов сынды ақындардың өлеңдері арқылы сипаттайды. «Өлең – эстетикалық таңбалардың шоғыры. Көркемдік пен әсерлілік – осы таңбалардың нәрі» [3, б. 216] деп санайтын ғалым ғасырлар бойы халықтың рухани-эстетикалық сұранысын өтеп келе жатқан қазақтың поэтикалық әлемін көркемдік, стильдік жағынан байытқан Абайдың өлең құрылымына қосқан үлесін поэзия архитектурасындағы «төңкеріске» [3, б. 220] балайды.

Абай тілінің лексика-грамматикалық ерекшеліктерін, көркемдік әлеуетін, стильдік қолданысын танымайынша, Абай заманындағы әдеби тіліміздің шынайы сипатын анықтаудың мүмкін еместігін жан-жақты саралап көрсеткен зерттеуші, XIX ғасырдағы қазақ әдеби тілінің басқа да маңызды арналарына айрықша мән береді, олар: 1. Халықтың ауыз әдебиеті шығармалары (бұрыннан келе жатқан ауыз әдебиеті үлгілерімен бірге XIX ғасырдың «Бекет батыр», «Айман–Шолпан» т.б. тәрізді төл туындыларын қоса); 2. Қазақтың тарихи көркем әдебиет үлгілерін әрі алып барған жеке ақындар шығармалары (Шөже, Сүйінбай, Күдері, Біржан, Жаяу Мұса, Ақан, Майлықожа, Нұрым, Арыстан, Орынбай, Кемпірбай, Шортанбай, Дулат, Мұрат, Нысанбай, Досқожа, Базар, Әбубәкір, Кердері т.б.); 3. Қазақ тіліндегі тұңғыш баспасөз орындары («Түркістан уалаятының газеті» «Дала уалаятының газеті», «Торғай газеті», «Ауыл шаруашылық листогі» т.б.); 4. Қазақ ішінде жазылған кейбір ресми кеңсе қағаздары (патша үкіметінің әкімшілік орындары мен жергілікті әкімдердің бұйрық-жарлықтары, арыздар, нұсқаулықтар т.б.); 5. Шығыстың классикалық әдебиетінің қазақша еркін аудармалары, яғни шығыс сюжеттерін қайталап қазақша жырлаған туындылар («Шахнаме», «Ләйлі–Мәжнүн», «Жүсіп–Зылиха», «Фархад–Шырын», «Ескендір», «Мұңлық–Зарлық», «Сейпілмәлік», «Бозжігіт», «Шахмаран», «Шәкір–Шәкірат» т.б.); 6. Ислам дінін уағыздап, оның пайғамбарлары мен әулиелерін дәріптейтін таза діни тақырыптағы шығармалар – қиссалар («Салсал», «Зарқұм», «Жұм-Жұма», «Кербаланың шөлінде» т.б.); 7. Ислам діні канондарының қазақша аудармалары («Исламның бес фарызы», «Қырық хадис» т.б.); 8. Христиан дінінің канондарын қазақша түсіндіріп уағыздайтын кітапшалар («Ақыл беретұғын –кінеге» (1891), «Езги Иосиф» (1892), «Евангелие» (1891), «Құдайдың... үшін көп азап тартқан Евстафий Плакиданың... өмірі» (1886) т.б.); 9. Азаматтық тақырыптарға, яғни медицина, ветеринария т.б. қатысты жазылған кітапшалар («Трахома деген жаман көз ауру», «Жамандату, қойдұрғы турасында», «Қышыма турасында», «Егіншінің қызмет аты жайында» т.т.); 10. Қазақша-орысша және орысша-қазақша сөздіктер (И.Букиннің, Н.Ильминскийдің т.б. құрастырушылардың 1861-1897 жж. аралығында әзірленген сөздіктері); 11. Қазақ тілі грамматикасын талдаған, бірақ орыс тілінде жазылған еңбектер, оқулықтар, олардың ішіндегі қазақша мысалдар, тестер (Н.Ильминский, А.Алекторов, И.Алтынсарин, М.Бекчурин, Н.Лаптев, П.Мелиоранский, Н.Пантусов, М.Терентьев т.б.); 12. Ыбырай Алтынсариннің көркем шығармалары [1, б. 18-19]. XIX ғасырдың екінші жартысындағы қазақ әдеби тілін сипаттайтын жазба деректер кешенінің берілуі, осы кезең туралы кейінгі зерттеулердің басты нысандарын айқындап берді, әрі олардың толыққандылығы мен шынайлығын қамтамасыз етудің бағдаршамы қызметін атқарды.

Р.Сыздық «Қазақ әдеби тілінің тарихы» (1993) атты еңбегінде қазақ әдеби тілінің тарихын жазба тіл мен ауызша тілдің тұтастығында қарастырады. Ғалым «жазба дәстүрі қалыптасқан тіл ғана – әдеби тіл» деп танылып келген пікірлерге сын көзбен қарай отырып, бес ғасырды қамтитын тілдік деректер негізінде, теориялық тұрғыдан дәйектелген өз концепциясын ұсынады. Бірқатар қазақ лингвистері белгілі бір тілді әдеби деп тану

үшін жазудың болуы шарт деген пікірде болды. Жазу – туындыны сақтау формасы. Қазақ даласындағы ақын-жыраулар тілін «әдеби тіл емес» деп тану қисынсыз. Жазу-сызуы кең өріс алмаған қазақ даласында өлең-жырды жатқа айтып, ұрпақтан-ұрпаққа жеткізу рухани қажеттіліктен туындап отырды. Бұл ұлы дала мәдениетінің ерекше қырларының бірі. Жазба дәстүрі үздіксіз жалғасып келе жатқан халықтардың тілдеріне қатысты пікірді көшпелі халықтар тіліне әкеп телу қазақ әдеби тілінің мәртебесін анықтауда дұрыс нәтиже бермейді. Әртүрлі уақыт пен кеңістікте өмір сүретін түрлі халықтардың даралық болмысы олардың тілдерімен тығыз өріліп жатады, яғни қазақ әдеби тілінің қалыптасуы халқымыздың әлеуметтік-мәдени өмірі мен дүниетанымының ерекшелігіне сай өзіндік белгілерімен анықталады. Әдебиет үлгілерінің ауызша түрде сақталып таралуы да – осындай ерекше құбылыстардың бірі. Р. Сыздық әдеби тілдің меже-шарттарын көрсете отырып, ХІХ ғасырдың ІІ жартысынан басталатын қазақтың төл жазба әдеби тіліне дейін оның ауызша тараған әдеби тілдің қолданыста болғанын, жазба әдеби тіл мен ауызша әдеби тілдің ұқсастықтары мен айырмашылықтарын ғылыми тұрғыдан дәйектеп береді.

Ғалым «ауызша әдеби тіл» деген термин ұсынып, қазақтың жазба әдеби тілі алдындағы әдеби тілді «ауызша әдеби тіл» деп атады. Р.Сыздықтың тың пайымдаулары өткен ғасырлардағы қазақ ақын-жыраулар шығармашылығынан тұратын әдебиетті бірізділікке түсіруге негіз болды, қазақ әдеби тілінің мәртебесін анықтауға жол ашты. Зерттеуші ауызша әдеби тілдің фольклор тілінен принципті түрде ажыратылатынын бірнеше белгілері арқылы көрсетеді: «Халық ауыз әдебиеті авторсыз дүние екені мәлім, ал ақын-жыраулар шығармашылығы – иелері бар мұралар және ең маңыздысы, әр автордың шығармалары өзінің құрылым бітімі (композициясы), мазмұны (тақырыбы), идеясы, көркемдеу тәсілдері жағынан бір-бірінен ажыратылып тұрады, демек, ақын-жырауларда даралық шығармашылық сипат бар, ал бұл сипат – әдебиетке тән басты белгінің бірі. Әрбір ақын немесе жыраудың қабілетіне орай өлең-жыр шығарушылық ерекшелігі өлең техникасына шым-шымдап жаңалықтар, даралықтар қосады, яғни авторлы поэзия ұйқас таңдау, синтаксистік және ырғақтық топтарды пайдалану сияқты салаларда ауыз әдебиеті тілі шеңберінен шығып кетеді» [4, б. 13-14].

Қазақ даласындағы әдеби мектептердің тілін, өзіндік ерекшеліктерін анықтау арқылы жыраулар мен ақындардың да бір-бірінен ажыратылатынын тілдік фактілер негізінде дәлелдеп берген зерттеуші, жыраулар тілінде көбінесе философиялық-дидактикалық констатацияның мол болатынын, ол әртүрлі тілдік бірліктер арқылы көріне отырып, ақындар тілінен дараланып кететін тұстарын саралап көрсетеді. Жыраулардың негізінен қоғамдық мәні бар жайттарды толғайтынын, қазақ топырағында ақындар мен жыраулар шығармашылығы қатар дамығанымен, ХVІІІ ғасырға дейін жыраулар дәстүрінің басым болып келгені сипатталады. Ақындар мен жыраулар мектебінің аражігін айырып көрсету – қазақ топырағында өмір сүрген ірі қалам иелерінің тарихтағы орнын көрсетуге, жанрын анықтауға (мысалы, жыраудың жанры – толғау, ақындардікі – өлең) мүмкіндік береді. Еңбекте ақын-жыраулардың әдеби тіл тарихындағы тұлғалық болмысы сараланып, туындыларына тілдік, стильдік жақтан талдау жасау арқылы екеуінің әр мектепке тән ерекшеліктері анықталады. Зерттеуші қазақ әдеби тілінің қалыптасу даму жолын кезеңдестіруге қатысты барлық пікірлерді талдап, жаңа хронологиялық дәуірлеуді ұсынады: І дәуір. Қазақ халқының ұлттық дәуірге дейінгі әдеби тілі. Іштей екі кезеңге бөлінеді: 1 кезең – Қазақ хандығының құрылуы мен қалыптасуы тұсы, бұл ХV ғасыр мен ХVІІІ ғасырдың бірінші жартысын қамтиды, мұны «қазақ хандықтарының кезіндегі әдеби тіл» деп атап жүр; 2 кезең – ХVІІІ ғасырдың екінші жартысынан ХІХ ғасырдың екінші жартысына дейінгі кез. Бұл тұста қазақ даласында хандық жойылады. ІІ дәуір. Қазақ халқының ұлттық дәуірден кейінгі әдеби тілі. ХІХ ғасырдың екінші жартысынан кейінгі уақыт. Бұл – қазақтың ұлттық жаңа жазба әдеби тілінің қалыптасу тұсы [4, б. 24-25]. Автор әдеби тіл эволюциясының

хронологиялық кезеңдерін көрсетуде экстралингвистикалық факторларды да ескереді. Қазіргі таңда қазақтың ұлттық жазба әдеби тілі сан ғасырлық тарихы бар ауызша әдеби тілдің негізінде дамығандығы лингвист ғалымдар тарапынан толық мойындалып отыр.

Р.Сыздықтың қолданыстағы тілдің көркемдік қуатын көрсетуге арналған «Сөз күдіреті» (1997) монографиясында М.Әуезов, Ш.Мұртаза, Ә.Кекілбаев, М.Мағауин, О.Бөкеев, С.Бердіқұлов, А.Сүлейменов, Т.Ахтанов, Қ.Жұмаділов, К.Сегізбаев сынды қазақ жазушыларының жекелеген шығармалары талдауға түсіп, әр қаламгердің тіліне тән стильдік мәнер, образды сипаттамалар, олардың суреттеу шеберлігі мен көркемдік әдістері, сөз әрлеуі жан-жақты сараланады. «Көркем туындының тілін лингвистикалық стилистика тұрғысынан талдау дегеніміз–тілдің жеке бірліктерін түгендеп атау емес, сол бірліктердің, айталық, сөздердің, тіркестердің, сөйлемдердің қолданысын, қолданыстағы көрінісін зерттеу. Көркем әдебиеттің тілін зерттеудің негізгі мұраты – тілдің өзін емес, оның мүмкіншілігін көрсету» [5, б. 5]. Сондай-ақ еңбекте тілдің функционалдық стильдері, көркем әдебиет стилі, ұлттық көркем әдеби тіл нормалары, әдеби стандарт және нормадан ауытқушылық, сөз таңдау, сөз таңдаудағы уәжді ауытқулар, көркем мәтіндегі уәжсіз ауытқулар мәселелері кеңінен қарастырылады. Автор сөз белгілі бір стильдік бояу алғанда номинатив мағынасынан ауытқып қолданылуы заңды екенін көрсете отырып, уәжді-уәжсіз ауытқулықтардың ара-жігін ажырата білуге айрықша мән береді.

Түркі тілдері жүйесіндегі қазақ тілінің тарихи арналарын құрайтын көне түркі (VI-X ғғ.), орта түркі (XI-XV ғғ.) жазба ескерткіштері тілін зерттеу қазақ әдеби тілінің қалыптасу жолын айқындауда аса маңызды екені белгілі. Бұл орайда қазіргі Қазақстан аумағында дүниеге келіп, шығармашылықпен айналысқан түркі әлемінің ірі тұлғасы Қожа Ахмет Ясауи тілінің орны ерекше. Р.Сыздықтың «Ясауи «Хикметтерінің» тілі» (2004) атты көлемді зерттеуі түркі тіл біліміне қосылған үлкен үлес болып табылады. Ғалым зерттеу нысанына «Диуани хикметтің» Самарқанд (XVII ғ.) нұсқасын алып, жазба мұраның жолма-жол транскрипциясы және өлең қалпының транскрипциясы жасалады. Қожа Ахмет Ясауидің өмір сүрген ортасы мен шығармашылығына, исламдағы суфизм ағымына тоқталып, «Хикметтің» Самарқанд нұсқасының эвристикалық, археологиялық сипаттамасын жасаған ғалым Ясауи тілінің фонетика-фонологиялық жүйесін, лексикалық құрамын, морфологиялық құрылымын жан-жақты талдайды. Шығарма тілінің лексикалық қабаттарының жігі ажыратылып, түркілік қабаттың лексика-грамматикалық құрылымы, фразеологизмдердің қолданылу ерекшеліктері жан-жақты талдауға түседі. Араб-парсы тілдік қабатының лексика-семантикалық ерекшеліктері, фонологиялық вариациясы, синонимдер қатарында қолданылуы, грамматикалық өзгерістерге түсіп, күрделі етістіктер түзу мүмкіндігі сараланады. Сондай-ақ «Хикмет» тілінің көркемдік бітімі, ырғақ, өлшем, ұйқас тәрізді өлеңдік белгілері сараланады. Р.Сыздық А.Ясауи «Хикметтерінің» тілін қазіргі қыпшақ тілдерінің ерекшеліктерімен, қазақ тілі деректерімен салыстыра отырып, ескерткіштің қыпшақ-оғыздық тегін қолдайтынын айтады және Ясауи «Хикметтерінің» сөздік қазынасы мен фонетика-морфологиялық бітімі бір ғана түркі тілін былай қойғанда, бір ғана қыпшақтық немесе оғыздық, я болмаса қарлұқтық тобына жатпайды, мұнда өзге де түркі жазба ескерткіштері сияқты, бұлардың барлығының да үлгілері (бірліктері, элементтері) орын алған, бірақ Ясауи тілінің сүйегі қыпшақтық, оның ішінде *j-тобына* жататын тіл» деген қорытындыға келеді [6, б. 198].

XVII ғасырдың басында жазылған, ескі қазақ жазба тілінің төл мұрасы – Қадырғали би Қосымұлының «Жами ат-тауарих» еңбегінің қазақ тарихы мен тілін зерттеудегі маңызы айрықша. Орыс тілінде «Жалаиридің «Жами ат-тауарихының» тілі»/ «Язык «Жами ат-тауарих» Жалаири» (1989) атты оқу құралы жарияланды. Еңбекте жылнама тіліндегі қыпшақтық, оның ішінде қазақы қабатқа лексика-грамматикалық талдаулар жасалып, түркі тілдеріндегі жазба дәстүр сабақтастығы көрсетіледі, бірнеше дастанның транскрипциясы

беріледі. 1991 жылы тарихшы ғалым М.Қойгелдиевпен авторлық бірлестікте жүргізген зерттеу нәтижесі «Қадырғали би Қосымұлы және оның жылнамалар жинағы» атты монография түрінде жарияланды. Еңбекте Қадырғали Жалаиридың өмір сүрген ортасы, фактілік материалдардың деректік мәні, түркі жазба дәстүрінің XVI ғасырлық үлгісі ретінде тілдік ерекшелігі жан-жақты талданады. Қадырғали бидің орыс патшасы Б.Ф.Годуновқа арнауы және басқа да қазақ тарихына қатысты тоғыз дастанның транскрипциясы мен қазақша аудармасы берілген. Зерттеу нысанына жылнаманың Санкт-Петербург университеті ғылыми кітапханасы шығыс бөлімінде сақталған нұсқасы (А литері) және Қазан университеті ғылыми кітапханасының шығыс бөлімінде сақталған нұсқасы (В литері) алынады. Авторлар зерттеу нәтижесін: «Жалайыр руынан шыққан Темшік баһадүрдің немересі, Қосым бидің баласы Қадырғали бидің шежіресі – XVI ғасырдың ең соңы болып танылатын кезеңдегі қазақтың ескі жазба әдеби тілінің прозадағы, оның ішінде тарихи-шежіре жанрындағы тұңғыш үлгісі деп табамыз» [7, б. 118] деп қорытындылайды.

Тарихи лексикологияның ең күрделі салаларының бірі – этимология. Сөз төркінін анықтау, мағынасы күңгірт, түсініксіз сөздердің сырын ашу мәселесі барлық тілдік деңгейге қатысты лингвистикалық заңдылықтар мен құбылыстардың ескерілуін, тілдік құбылыстардың даму бағытын ажырата білуді, тек бір тіл ғана емес, туыс және туыстас, сондай-ақ басқа жүйедегі тіл деректерін пайдалануды, лингвистикалық зерттеу парадигмаларының барлық әдіс-тәсілдерін кешенді қолдануды, әрі тіл иесі болып табылатын этностың тарихы мен мәдениетін, дүниетанымдық ерекшеліктерінің ескерілуін қажет етеді. Р.Сыздықтың сөздің бастапқы құрылымы мен семантикасын анықтау арқылы сөз төркінін, сөздің көмескіленген мағынасын ашуға бағытталған «Сөздер сөйлейді» (1980) атты еңбегі тек қазақ тіл білімінде ғана емес жалпы түркі тіл біліміндегі аса құнды зерттеулер қатарынан орын алады. Зерттеу нысанына батырлар жырлары мен лирикалық эпостар тілінде, XV-XIX ғасырларда өмір сүрген қазақ ақын-жырауларының өлең-толғауларында, мақал-мәтелдер мен фразеологизмдерде қолданылатын мағынасы күңгірт тіркестер мен дербес лексемалар (дара сөздер, қос сөздер, біріккен сөздер) алынған. «Ертедегі ұшан-теңіз әдеби мұрамыз бен сөйлеу тілімізде кездесетін бұл күнде не мүлде түсініксіз немесе мән-мағынасы өзгеше түсетін бір алуан сөздерді сырын ашу үшін олардың өздерін «сөйлеткен» [8, б. 7] автордың өз сөзімен айтқанда: «Бұл сөздер тек өз табиғатын таныту үшін ғана сөйлеп қоймайды, халқымыздың өткендегі тарих көшінен де хабар береді» [8, б. 7].

Академик Р.Сыздықтың ғылыми шығармашылығының өзегі – қазақ әдеби тілінің қалыптасу тарихы. Бірнеше лингвистикалық бағыттан тұратын, бірнеше кезеңге тән тілдік материалды қамтитын зерттеушінің 68 жылдық ғылыми шығармашылығы –XVI-XVII ғғ. түркі жазба ескерткіштерінің лексика-грамматикалық құрылымын саралау арқылы ескі қазақ тілінің сыр-сипатын анықтауға; қазақ тілінің «әдеби тіл», «әдеби жазба тіл» мәртебелерінің бастауын әр қырынан жан-жақты дәйектеп көрсетуге; бес ғасырды қамтитын қазақтың поэтикалық тілі мен функционалдық стилистикасының әр кезеңге тән ерекшеліктері мен ортақ желісін айқындауға; қазіргі қазақ әдеби жазба тілінің нормаларын тұрақтандырып, орфографиялық, пунктуациялық ережелерін бекітуге, нәтижесінде – қазақ әдеби тілінің XV ғасырдан XXI ғасырға дейінгі біртұтас тарихын сомдауға бағытталды. Қазақ тілі әлеміндегі ғалым салған сара жол келер ұрпаққа да тіліміздің тарихы мен көркемдік қуатын, сөз құдіретін танытуға қызмет етері хақ.

Академик Р.С. Сыздықтың негізгі еңбектері

Абай шығармаларының тілі. – Алматы: Ғылым, 1968. - 280 б.

Абай өлеңдерінің синтаксистік құрылысы. – Алматы: Ғылым, 1970. -152 б.

Сөздер сөйлейді. – Алматы: Мектеп, 1980. - 125 б.

Язык «Жами ат-тауарих» Жалаири. – Алма-Ата: Наука, 1989. -244 с.

Қадырғали би Қосымұлы және оның жылнамалар жинағы. (М.Қойгелдиев).– Алматы: Қазақ университеті, 1991. - 269 б.

Сөз құдіреті– Алматы: Санат, 1997.- 244 б.

Ясауи «Хикметтерінің» тілі. – Алматы, 2004. - 600 б.

Абайдың сөз өрнегі. – Алматы: Арыс, 2004. - 208 б.

Қазақ әдеби тілінің тарихы (XV-XIX ғасырлар). –Алматы: Ана тілі, 1993. - 319 б.

Абай және қазақтың ұлттық әдеби тілі. – Алматы:Арыс, 2004. - 616 б.

Көптомдық шығармалар жинағы. 8 томдық. – Алматы: Ел шежіре, 2014.

Әдебиет

1. Сыздықова Р. Абай шығармаларының тілі//Көптомдық шығармалар жинағы. I том. – Алматы: Ел-шежіре, 2014. – 378 б.
2. Сыздықова Р. Абай өлеңдерінің синтаксистік құрылысы//Көптомдық шығармалар жинағы. II том. – Алматы: Ел-шежіре, 2014. – Б. 221-380.
3. Сыздықова Р. Абайдың сөз өрнегі//Көптомдық шығармалар жинағы. II том. – Алматы: Ел-шежіре, 2014. – Б. 3-220.
4. Сыздықова Р. Қазақ әдеби тілінің тарихы (XV-XIX ғасырлар)//Көптомдық шығармалар жинағы. III том. –Алматы: Ел-шежіре, 2014. – 346 б.
5. Сыздықова Р. Сөз құдіреті//Көптомдық шығармалар жинағы. VI том. – Алматы: Ел-шежіре, 2014. – 294 б.
6. Сыздықова Р. Ясауи «Хикметтерінің» тілі//Көптомдық шығармалар жинағы. VII том. – Алматы: Ел-шежіре, 2014. – 665 б.
7. Сыздықова Р., Қойгелдиев М. Қадырғали би Қосымұлы және оның жылнамалар жинағы //Көптомдық шығармалар жинағы. V том. – Алматы: Ел-шежіре, 2014. – 342 б.
8. Сыздықова Р. Сөздер сөйлейді//Көптомдық шығармалар жинағы. IV том. – Алматы: Ел-шежіре, 2014. – Б. 3-332.

References

1. Syzdyqova R. (2014) Abai shygarmalarynyn tili [The language of the works of Abay]. Koptomdyq shygarmalar jnagy [Multi-volume collection of works]. I T. Almaty, El-shejire [El-Shezhire]. 378 p. [in Kazakh].
2. Syzdyqova R. (2014) Abai olenderinin sintaksistik qurylysy [The syntactic structure of the verses of Abai]. Kóptomdyq shygarmalar jnaғы [Multi-volume collection of works]. II T. Almaty, El-shejire [El-Shezhire]. P. 221-380. [in Kazakh].
3. Syzdyqova R. (2014) Abaidyn soz ornegi [The expression of the words of Abay]. Koptomdyq shygarmalar jnagy [Multi-volume collection of works]. II T. Almaty, El-shejire [El-Shezhire]. P. 3-220. [in Kazakh].
4. Syzdyqova R. (2014) Qazaq adebi tilinin tarıhy (XV-XIX ғасырлар) [History of the Kazakh literary language (XV-XIX centuries)]. Kóptomdyq shygarmalar jnaғы [Multi-volume collection of works]. III T. Almaty, El-shejire [El-Shezhire]. 346 p. [in Kazakh].
5. Syzdyqova R. (2014) Sóz qudireti [The power of word]. Koptomdyq shygarmalar jnagy [Multi-volume collection of works]. VI T. Almaty, El-shejire [El-Shezhire]. 294 p. [in Kazakh].
6. Syzdyqova R. (2014) Iasaуı «Hıkmetteriniń» tili [The language of Yassavi Hikmet]. Koptomdyq shygarmalar jnagy [Multi-volume collection of works]. VII T. Almaty, El-shejire [El-Shezhire]. 665 p. [in Kazakh].
7. Syzdyqova R., Qoıgeldiev M. (2014) Qadyrғalı bı Qosymuly jane onyn jylnamalar jnagy [Kadyrgali Bi Kosymuly and his collection of chronicles]. Kóptomdyq shygarmalar jnagy [Multi-volume collection of works]. V T. Almaty, El-shejire [El-Shezhire].342 p. [in Kazakh].
8. Syzdyqova R. (2014) Sozder soileidi [Words also say]. Koptomdyq shygarmalar jnagy [Multi-volume collection of works]. IV T. Almaty, El-shejire [El-Shezhire]. P. 3-332. [in Kazakh].

PUBLICATION ETHICS

For authors:

Submission of articles to the scientific publication office means the authors' consent to the right of the Publisher, L.N. Gumilyov Eurasian National University, to publish articles in the journal and the re-publication of it in any foreign language. Submitting the text of the work for publication in the journal, the author guarantees the correctness of all information about himself, the lack of plagiarism and other forms of improper borrowing in the article, the proper formulation of all borrowings of text, tables, diagrams, illustrations.

The author(s) should provide a cover letter with the article to the journal editors.

Requirements for provided articles.

The article

- must be issued according to the requirements of the editorial board;
  - at the time of sending the article should not be published or be pending in another edition;
  - must contain original research results;
  - must include the results only of the author work / team of authors (the inclusion of other persons is unacceptable);
- It is assumed that at the time of sending the article, all authors agree with the publication in this journal and do not object to the order of indication of the authors in the article;
- should include in the list of citations only those peer-reviewed sources that were actually used in the course of the study;
  - should indicate all sources used (including the work of the author / team of authors).

For reviewers:

- all articles received for review must be viewed as a confidential document. A peer reviewer has no right to use unpublished article materials in his own research. The reviewer may send material to third parties only with the permission of the editor-in-chief;
- according to the journal review policy, the journal uses a one-sided "blind" review procedure, when the authors' data are known to the reviewer. In this connection, the object of reviewing should be the results of the obtained research, and not the author/team of authors. Expert opinion should not depend on the gender, nationality, religion and other personal qualities of the author / team of authors;
- the reviewer needs to submit an objective work assessment to the editor, if necessary, suggest options for improving the submitted material;
- the reviewer must refuse to review the material, notifying the editor if he/she is not a specialist in the subject matter of the material;

For editors:

Editor-in-Chief and members of the editorial board undertake

- pay special attention to the qualitative composition of articles;
- in determining who is responsible for the article, make his reasoned decision by agreement (or disagreement) with the reviewers' decisions on the article;
- participate in meetings of the journal editorial board, make decisions on determining the content of journal issues.

Editor-in-Chief;

- identifies two reviewers who are not members of the journal editorial board (scientists or specialists in relevant topics) for each article that has passed the initial review for compliance with technical requirements;
- on the basis of peer-reviews and the conclusion of the responsible member of the editorial board, makes the final decision on the publication of the received material. The decision of the editor-in-chief is brought up for discussion by the editorial board;
- In his/her decision, the Editor-in-Chief is guided solely by scientific considerations and compliance with publishing standards. The decision of the Editor-in-Chief and the editorial board should not depend on the gender, nationality, religion and other personal qualities of the author/team of authors;

Open Access Policy

The journal 's articles are directly accessible to all, based on the principle that free open access to research results increases universal knowledge.

ЖАРИЯЛАУ ЭТИКАСЫ

Авторлар үшін:

Автордың қолжазбаны редакцияға жіберуі мақаланың «Turkic Studies Journal» журналында басылуына, шетел тіліне аударылып қайта басылуына келісімін білдіреді. Автор мақаланы редакцияға жіберу арқылы автор туралы мәліметтің дұрыстығына, мақала көшірілмегендігіне (плагиаттың жоқтығына) және басқа да заңсыз көшірмелердің (мәтін, кесте, диаграмма, безендірудің барлық сызбалары заңды түрде тіркелгендігіне) жоқтығына кепілдеме береді.

Жіберілген қолжазбаға қойылатын талаптар.

Қолжазба:

- редакция талаптарына сәйкес рәсімделген болуы қажет;
- басқа басылымда жарияланбаған және жариялауға жіберілмеген болуы керек;
- оригиналды зерттеу нәтижелерін қамтуы қажет;
- автордың/авторлар тобының ғана зерттеу нәтижелерін қамтуы қажет;
- баспаға қолжазбаның жіберілуі автор/авторлардың мақаланың жіберілуімен таныстығын, қолжазбада көрсетілген авторлардың кезегіне қарсы еместігін білдіреді;
- әдебиеттер тізіміне тек зерттеу барысында пайдаланылған әдебиеттер енгізіледі;
- қолданылған барлық әдебиеттер тізімі (автордың/авторлар тобының еңбектерімен қоса) мақалада көрсетілуі қажет.

Рецензенттер үшін:

- рецензияға түскен әрбір мақала құпия құжат ретінде қарастырылады. Рецензент өзінің жазбаларында жіберілген мақаланың қандай да бір материалдарын пайдалана алмайды. Рецензент қолжазба материалдарды бас редактордың рұқсатымен ғана үшінші тұлғаға жіберуі мүмкін;
- журналдың біржақты анонимді рецензиялау саясатына орай, қолжазба авторы туралы деректер рецензентке мәлім болады. Осыған байланысты, рецензия объектісі қолжазба авторы/авторлар тобы емес, қолжазбада алынған нәтижелер болып табылады. Рецензент шешімі автордың/авторлар тобының гендерлік, ұлттық, діни және басқа жеке қасиеттеріне тәуелсіз болуы қажет;
- рецензент редакцияға объективті түрде бағаланған қолжазбаға берілген пікірді және, қажет болған жағдайда, мақаланы жетілдіру ұсыныстарын беруі қажет;
- рецензент зерттеу тақырыбының маманы болмаса, редакторды хабардар етіп, материалға пікір беруден бас тартуы қажет;

Редакторлар үшін:

Бас редактор және редакция алқасы мүшелерінің міндеттері:

- жарияланатын мақалалардың сапасына ерекше көңіл бөлу;
- редакция алқасы құрамынан мақалаға жауапты болып тағайындалған жағдайда рецензенттер пікірімен келісетіндігін (немесе келіспейтіндігін) нақты дәлелдермен негіздеу;
- редакция алқасының отырыстарына қатысу, журнал мазмұнын анықтайтын шешім қабылдауда өз пікірін білдіру.

Бас редактор:

- техникалық талаптарға сәйкестікке тексерілген әрбір мақалаға журналдың редакция алқасы құрамына кірмейтін екі рецензент және редакция алқасынан мақалаға жауапты бір маман тағайындайды;
- рецензенттердің пікірлері мен редакция алқасының жауапты мүшесінің қорытынды пікірі бойынша қолжазбаны жариялау туралы қорытынды шешім қабылдайды. Бас редактордың шешімі редакция алқасы отырысында талқыланады;
- бас редактор шешім қабылдауда тек мақаланың баспа стандарттарына сәйкестігі мен онда алынған ғылыми нәтижелерді басшылыққа алады. Бас редактордың және редакция алқасының шешімі автордың/авторлар тобының гендерлік, ұлттық, діни және басқа жеке қасиеттеріне байланысты болмауы керек.

Ашық қолжетімділік саясаты

Зерттеу нәтижелерінің ерікті түрдегі ашық қолжетімділігі принципіне негізделген журнал мақалаларының баршаға бірдей қолжетімді болуы әмбебап білімді молайтуға қызмет етеді.

INFORMATION FOR AUTHORS

1. In order to having published an article to the journal, it is mandatory to send the report text to email turkicjournal@gmail.com address of the organizational committee.

Language of publishing: Kazakh, Russian, English

2. Submission of articles to the scientific publication office means the authors' consent to the right of the Publisher, L.N. Gumilyov Eurasian National University, to publish articles in the journal and the re-publication of it in any foreign language. Submitting the text of the work for publication in the journal, the author guarantees the correctness of all information about himself, the lack of plagiarism and other forms of improper borrowing in the article, the proper formulation of all borrowings of text, tables, diagrams, illustrations.

3. **Length** – 7-15 pages.

4. Scheme of articles construction:

- article title should written in capital letters, center alignment;
- on the next line (bold italic type, right alignment) – Full name of the article's author;
- on the next line (italic type, right alignment) – academic status, academic degree, name of higher institution, city or job position, work place, city (clipping is not allowed);
- on the next line (italic type, right alignment) – E-mail for contacts;
- abstract – optimum size is 100-150 words. Abstract is written in English and is given before the main text;
- keywords – 5-10 words. Keywords separate from each other a point from a comma;
- article title, full name of the article's author, academic status, academic degree, abstract, keywords should be given in 2 languages (English and on the article's language);
- for typing, formulae and charts Microsoft Word editor should be used for Windows. Text editor options: all field for 2 cm; Times New Roman font, font size is 12; interline interval is 1,15; full justification; indenture 1 cm; portrait page orientation;
- references in the text on the relevant source from the list of references are made out in square brackets and should be given as cited.
- The list of references is attached in two variants:

1. transliteration

2. translated into English.

The font of the list is Times New Roman of 10 points, the first line of the paragraph with a ledge of 0.5 cm, alignment on width with transfers;

For example:

Example of a references design :

1. Аксартов Р. М., Айзиков М. И., Расулова С. А. Метод количественного определения леукомизина // Вестн. КазНУ. Сер. хим – 2003. –Т. 1. № 8. – С. 40-41.
2. Абимильдина С. Т., Сыдыкова Г. Е., Оразбаева Л. А. Функционирование и развитие инфраструктуры сахарного производства // Инновация в аграрном секторе Казахстана: Матер. Междунар. конф., Вена, Австрия, 2009. – Алматы, 2010. – С. 10-13.
3. Курмуков А. А. Ангиопротекторная и гипополипидемическая активность леукомизина. – Алматы: Бастау, 2007. – С. 3-5.
4. Соколовский Д. В. Теория синтеза самоустанавливающихся кулачковых механизмов приводов [Электрон. ресурс]. – 2006. – URL: http://bookchamber.kz/stst_2006.htm (дата обращения: 12.03.2009)
5. Петушкова, Г.И. Проектирование костюма : учеб. для вузов / Г.И. Петушкова. – М.: Академия, 2004. – 416 с.

References

1. Aksartov R.M., Aizikov M.I., Rasulova. S.A., (2003) Metod kolichestvennogo opredeleniia leukomizina [Method of quantification of leucomizm], Vestn KazNU. Ser. khim. [Bulletin of KazNU. chemisty series]– Vol. 1. No 8. P. 40-41. [in Russian].
2. Abimuldina S.T., Sydykova G.E., Orazbaeva L.A. Funktsionirovanie i razvitie infrastruktury sakharnogo proizvodstva [Functioning and development of sugar production infrastructure] Innovatsiia v agrarnom sektore Kazakhstana: Mater. Mezhdunar. konf. Vena, Avstriia [Innovation in the agricultural sector of Kazakhstan: International conference. Viena, Austria], 2009. – Almaty, 2010. P. 10-13. [in Russian]
3. Kurmukov A.A. Angioprotektornaia i gipolipidemeskaia aktivnost leukomizina [Angioprotective and hypolipidemic activity of leucomysin]. – Almaty: Bastau, 2007. – P. 3-5. [in Russian]
4. Sokolovskii D.V. Teoriia sinteza samoustanavlivaushchikhsia kulachkovykh mekhanizmov privodov [Theory of Synthesis of Self-Adjusting Cam Mechanisms of Drives [Electronic Resource] 2006. - Available at: http://bookchamber.kz/stst_2006.htm (Accessed: 12.03.2009)].
5. Petushkova G.I. Proektirovanie kostiama ucheb dlia vuzov [Costume design: book for universities].– PH: Akademiia, 2004.– 416 s.[in Russian].

АВТОРЛАРҒА АРНАЛҒАН ЕРЕЖЕЛЕР

1. Мақаланы журналға жариялау үшін ұйымдастыру комитетінің e-mail: turkicstudies@gmail.com электрондық мекен-жайына жіберу қажет.

Жарияланым тілі: қазақ, орыс, ағылшын

2. Автордың қолжазбаны редакцияға жіберуі оның мақаласын қандай да болмасын шет тілінде журналда жариялау және қайта жариялау үшін Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетіне өз құқығын білдіреді. Автор мақаланы редакцияға жіберу арқылы автор туралы мәліметтің дұрыстығына, мақала көшірілмегендігіне (плагиаттың жоқтығына) және басқа да заңсыз көшірмелердің (мәтін, кесте, диаграмма, безендірудің барлық сызбалары заңды түрде тіркелгендігіне) жоқтығына кепілдеме береді.

3. Көлемі – 7-15 бет.

4. Мақалаларды әзірлеу тәртібі:

- мақаланың атауы бас әріппен, жолдың тура ортасына жазылады;
  - келесі жолда (қалың курсив, оң жақ шеті бойынша теңестіріледі) – мақала авторының аты-жөні толық жазылады;
  - келесі жолда (курсивпен теріліп, оң жақ шеті бойынша теңестіріледі) – ғылыми атағы, ғылыми дәрежесі, ЖОО атауы, лауазымы, жұмыс орны, қаласы (қысқартуларға жол берілмейді);
  - келесі жолда (курсивпен, оң жақ шеті бойынша көрсетіледі) – байланыстар үшін E-mail көрсетіледі;
  - түйін ағылшын тілінде жазылады және негізгі мәтіннің алдында беріледі (көлемі 100-150 сөз);
  - кілт сөздер – 5-10 сөз. Кілт сөздер бір-бірінен үтірмен бөлінеді;
  - мақаланың атауы, автордың аты-жөні, ғылыми атағы, ғылыми дәрежесі екі тілде беріледі (ағылшынша және мақаланың тілінде);
  - мәтінді, формулаларды және кестелерді теру үшін Windows-ке арналған Microsoft Word редакторын пайдалану керек. Мәтін редакторының параметрлері: барлық шеті 2 см; Times New Roman қарпі, өлшемі – 12; жоларалық интервал – 1,15; ені бойынша теңестіріледі; абзацтық шегініс 1 см; беттің кескіні - кітап;
  - Мәтіндегі әдебиеттерге ретіне қарай жасалған сілтемелер шаршы жақша арқылы рәсімделеді.
  - Әдебиеттер тізімі екі үлгіде:
    1. Мақаланың түпнұсқасы бойынша;
    2. Транслитерациясы және ағылшын тіліндегі аудармасы беріледі
  - Тізімнің қарпі – Times New Roman кегль 10, абзацтық шегініс 0,5 см. Әдебиеттер тізімі 20-дан кем болмауы керек;
- Үлгі:

Қолданылған әдебиеттер тізімін рәсімдеу мысалдары

1. Аксартов Р. М., Айзиков М. И., Расулова С. А. Метод количественного определения леукомизина // Вестн. КазНУ. Сер. хим – 2003. – Т. 1. N 8. – С. 40-41.
2. Абимильдина С. Т., Сыдыкова Г. Е., Оразбаева Л. А. Функционирование и развитие инфраструктуры сахарного производства // Инновация в аграрном секторе Казахстана: Матер. Междунар. конф., Вена, Австрия, 2009. – Алматы, 2010. – С. 10-13.
3. Курмуков А. А. Ангиопротекторная и гиполлипидемическая активность леукомизина. – Алматы: Бастау, 2007. – 125 с.
4. Соколовский Д. В. Теория синтеза самоустанавливающихся кулачковых механизмов приводов [Электрон. ресурс]. – 2006. – URL: http://bookchamber.kz/stst_2006.htm (дата обращения: 12.03.2009)
5. Петушкова, Г.И. Проектирование костюма : учеб. для вузов / Г.И. Петушкова. – М.: Академия, 2004. – 416 с.

References

1. Aksartov R.M., Aizikov M.I., Rasulova S.A., (2003) Metod kolichestvennogo opredeleniia leukomizina [Method of quantification of leucomizm], Vestn KazNU. Ser. khim. [Bulletin of KazNU. chemistry series]– Vol. 1. No 8. P. 40-41. [in Russian].
2. Abimuldina S.T., Sydykova G.E., Orazbaeva L.A. Funktsionirovanie i razvitie infrastruktury sakharnogo proizvodstva [Functioning and development of sugar production infrastructure] Innovatsiia v agrarnom sektore Kazakhstana: Mater. Mezhdunar. konf. Vena, Avstriia [Innovation in the agricultural sector of Kazakhstan: International conference. Viena, Austria], 2009. – Алматы, 2010. P. 10-13. [in Russian]
3. Kurmukov A.A. Angioprotektornaia i gipolipidemeskaia aktivnost leukomizina [Angioprotective and hypolipidemic activity of leucomysin]. – Алматы: Bastau, 2007. – P. 3-5. [in Russian]
4. Sokolovskii D.V. Teoriia sinteza samoustanavlivaushchikhsia kulachkovykh mekhanizmov privodov [Theory of Synthesis of Self-Adjusting Cam Mechanisms of Drives [Electronic Resource] 2006. - Available at: http://bookchamber.kz/stst_2006.htm (Accessed: 12.03.2009)].
5. Petushkova G.I. Proektirovanie kostiiuma ucheb dlia vuzov [Costume design: book for universities].– PH: Akademiia, 2004.– 416 s.[in Russian].

TURKIC STUDIES JOURNAL
2019. Vol.1, № 2 - Нұр-Сұлтан: ЕҰУ.-84с.
Басуға жіберілді 30.12.19.
Тираж - 50 дана.

Техникалық хатшы: Идрисова Г.А.
Редакцияның мекенжайы:
010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Сәтпаев к-сі, 2.
Тел.: +7 (7172) 709-500 (ішкі 31-434)
E-mail: turkicjournal@gmail.com, web-site: tsj.enu.kz

Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар
министрлігінде тіркелген.
31.07.19 ж. № 17814-Ж - тіркеу куәлігі